

gyon is sokan voltak, akik életükben először találkozhattak, akik az írott-olvasott *beszédek* után most hallhatták is a beszélőt, láthatták is a szemét, a hajzatát, a kigombolt ingét vagy — noch dazu — az alsóneműjét. És hát minden efféle dzsemborinak ez a bevallatlan, az igazi célja és oka — együtt voltunk.

Értékről tehát ne essék szó, legkivált ne olyan értékekről, amelyek *másbóhoz kötöttek*, nem épp az itteni jelenlethez. És még ebben is legyünk óvatosak! — szakkonferenciákon természetes igény az összevetés, az értékek rögtöni vagy utólagos csoportosítása; ezeken a szellemi majálisokon (amik, ugye, varázslatosan hasonlítani kezdenek egy sörfesztyúval a körített lelkiyakorlathoz) az *élmény* a lényeg. Kinek-kinek a magáé.

Együtt voltunk. Ez, kimondva is, gazdag mondat. Emlékezetes mondat. Együtt = egység — ez már szegényebb. *A magyar irodalom egysége, az egységes magyar irodalom* pedig csak frázis. Száraz, rágós falat, amit csak szívós nyáltermeléssel lehet lenyelni, s akkor sem biztos, hogy emészthető; megfeketheti a gyomrot, meggyakhatja az agyat. Az ilyen frázist vagy *megszenvedí* a gondolkodó, vagy elhajítja.

Ennek a keszthelyi *alkalomnak* csak az volt a hibája, hogy nem akart (valamiféle reflexek miatt nem tudott?) csak egy alkalom lenni.

Mintha mindig kellene valami *más*. Mintha erre volna szükségünk: dűlőre jutni. Valamit mintha mindig *meg kéne oldani*. Most például a másságok semlegesítésének gondját. Miszerint az *egység* az hasonlófajta föladatvállalást jelent. (Itt jut eszembe, hogy a hiánylistán nem szerepelt, ördög tudja, miért, András Sándor, Kemesen Géfin László, de Kemenczky Judit sem.)

Térjünk vissza az élményhez. Magányos kalandozásaim privát élményeit nem számítva, kettő akadt: Tözsér Árpád és Egyed Emese fölszólalása. Más- és másképpen, de mindkettő ugyanazt mondta: egyetlen virtuális agy (fej) két-sok arca az irodalom, a szellem. És, lélek: csak a másságban képes egy-egy vonást rárajzolni az irodalom Janus-arcára. A többi *nem* az irodalom gondja. Akkor sem, tesszem hozzá, ha kénytelen-kelletlen, időről időre magára veszi: ilyenkor az irodalom *nem-irodalomként* működik.

Élmény volt — de felejtendő — Dudás Károly ingerült fölszólalása (a radikális, offenzív „realizmus” égíse alatt) a saját pátriája magyar irodalmának „kozmpolita, behódoló, magyartalan, modernista” irányzataival szemben. Az „egy dudás — egy csárda” nézet jegyében próbálja *most*, utólag kirekeszteni (de legalábbis semlegesíteni) azt a sok-

szorosan rétegzett belvilágot, ami éppen az (akkor) lehetetlen kísérlete meg: szinte növényi szákkalal fonni át *egyszerre* a magyar és az európai táptalajt.

Voltak élményeim mások is: *Kibédi Varga Áron* (vajon volt-e készség Magyarországon, legalább az itthoni kötetek után, fölmérni a fontosságát?), *Kabdebó Tamás*, *Markó Béla*, *Szombathy Bálint*.

Végül is: együtt voltunk. Ha egység nem volt is, ha egység nem föltételezhető is, ha egységet föltételezni botorság is: együtt voltunk, akik együtt voltunk. Leszünk, gondolom, többen is. Leszünk, remélem, fölszabadultabban is.

Mányoki Endre

(TOKAJI ÍRÓTÁBOR, 1992. AUGUSZTUS 21—23.) Több mint másfélszáz hazai és külföldi író és érdeklődő jelentkezett idén az író tábor 20. összejövetelére, amely a hangulatos történelmi Rákóczi-pincében nyílt meg Cseres Tibor kuratóriumi elnök, Májor János, Tokaj város polgármestere és a házigazda Hétszözl Rt. elnöke, Aymar de Baillens köszöntőjével s egy pohár szellempezsdítő és hiteles tokaji bor megköstölésével. A megnyitón hangzott el Székelyhidi Ágoston beszámolója a két összejövetel közötti időről.

A Korforduló. Kísérletek és változatok az autonómiára, 1968—1992 című tanácskozás részvevői kellemes, nyári környezetben (a tábornak a Széchenyi István Kollégium adott otthont) lényegében a múlt évben elkezdett, akkor 1945-re és 1956-ra összpontosító önvizsgálatot és visszatekintést folytatták, ezúttal 1968-as kiindulóponttal. Sorrendben az alábbi előadások hangzottak el: Heller Ágnes—Fehér Ferenc: *'68 és az elidegenedés nemzedéke*; Petr Pithart (a szerző távollétében): *Közép-európai kísérletek a demokráciáért*; Kántor Lajos: *Nyitáskísérlet Erdélyben 1968-ban*. A második napon Lengyel Balázs: *A korbatárok fordulópontjai*; Balassa Péter (a szerző távollétében): *A fal és az üveg* — *'68 után és '89 körül (Emlékiratok könyve és Atkelés az üvegen)*. Ekkor olvasták fel Mészöly Miklós *Nébány gondolat az autonómiáról* című írásos hozzászólását és Szabó Magda üzenetét. Ugyancsak a második nap délelőttjén hangzott el a fiatal írók egykori lillafüredi találkozásán résztvettek fórumának bevezetőjeként Ständeisky Éva és Reményi József Tamás *Visszapillantás a batvanas évekre — Lillafüred, 1969* című előadása. A harmadik napon Tornai József *Egy regény regéje (A menekülő)*; Szilágyi Ákos *A kis nagy nemzedék — Egy szerepvessztés története*; Bertha Zoltán *„Határta-*

lan" reményeink '68 után és Márton László *Egy bítján* 69 című előadását hallgathatták meg a résztvevők.

A korosztályokat, irányzatokat, irodalomszemléleteket reprezentatív személyiségekkel képviselő előadások és hozzászólások nyilvánvalóvá tették, hogy 1968 nem üres lyuk történelmi emlékezetünkön, amelyet a pesti humor, néhány vicc stoppolt be úgy-ahogy. Második világháború utáni történetünk folyamatos (Lengyel Balázs, Hubay Miklós), 1968 az egyik stációja, mely felszínre hozta Európa egységének és szétválásának kérdését: a diákmozgalmak új, nemzetközi „osztály” születését, egységesülő európai értelmiség színre lépését ígérték — a prágai invázió viszont bizonyossá tette az elválasztó világnézeteket és politikai érdekeket (Fehér Ferenc). 1968 igazi jelentősége bukásában volt, abban a felismerésben, hogy a kör nem négyszögesíthető, az „emberarcú szocializmus” ábrándkép (Petr Pithart). 1968-nak ezt az elméleti következtetését azonban csak körülbelül egy évtized múlva vonják le (Fehér Ferenc). Az invázió másnapján Budapesten még kudarcra van ítélve egy reprezentatív — 10—12 főre tervezett — értelmiségi demonstráció a csehek mellett (amelyet Csoóri, Eörsi, Gyurkó és Tornai szerveznek); a szervezők útja ezután ágazik majd el, s vezet a Charta 77-hez és az egyelőre még távoli Monorierdőhöz (Tornai József). 1968 nyitást ígér Erdélyben is: a magyar irodalom, szellemi élet egyszerre próbál szabadulni a dogmatizmus béklyóitól, s a nemzetiségi tudata is erősödik. A prágai események kapcsán azonban e progresszió egy nagy manipuláció része lesz: a csehszlovákiai inváziót visszautasító román külpolitika megtámasztására tett nyilatkozatokat a diktatórikus belpolitika megerősítésére is felhasználják (Kántor Lajos). A fiatal írók lillafüredi találkozója 1969 augusztusában politika és irodalom párbeszédét illetően még egy illúzió utolsó, demonstratív pillanata, s a retardált fordulat kezdete is egyben: a politika számára az újabb generációkkal való szótértés, az új szövetségkötés továbbra is feladat, az irodalom azonban fokozatosan fölhagy a párbeszéd erőltetésével (Reményi József Tamás). A 68-as nemzedékben nem elég erős a hatalom utáni vágy (Szilágyi Ákos), azok számára pedig, akik a hetvenes években indulnak, nyilvánvaló a zsákutca, így az irodalom politikától való teljes autonómiájára törekvésnek (Márton László). Politika, aktuális társadalmi állapot és jó irodalom kapcsolata nem attól függ, hogy az irodalom tematizálja-e az aktualitást, hanem attól, hogy van-e esztétikai szabadsága nemet mondani átfogóbb, mélyebb értelemben (Balassa Péter). Ugyan-

ez a dilemma másképp vetődik fel például a Vajdaságban 1974, a nemzetiségi autonómia elismerése után: olyan elitkultúra születik, amelyet 400 ezer magyar kevésbé érez magáénak (Vajda Gábor). A tömegkultúra igényeit azonban nem az elitirodalom ellenében kell érvényesíteni (Radnóti Sándor). A szellemi létezésben is megmutakozó individuális szabadság korát a kollektív szabadság korának kellene követnie az összegyarságnak, a magyarság egészének és minden részének a megkönnyebbülésére (Bertha Zoltán). Bár a történet folyamatos, s közös az az alapélmény is (egészen 89-ig), hogy Kelet-Közép-Európa életfogytig szovjet befolyás alatt tölti szabadságvesztését, mégis jól elkülöníthetők és karakterizálhatók a különféle generációk (így például az egzisztencialista, az elidegenedés és a posztmodern nemzedék) különféle autonómiakísérletei (Heller Ágnes) vagy például a 68-as nemzedék (Szilágyi Ákos). Az egymást követő nemzedékek különféle autonómiakísérletei (a hatalommal való párbeszéd, a rendszeren belüli befolyásolás, az elfordulás, a párbeszéd elutasítása stb.) az írói szabadság megőrzésének történetileg egymást követő lehetőségei és reményei, s nem alternatívák. Választás kérdése, s így irodalomszemléleti természetű (s nem generációs) különbség viszont, hogy a művész célból ír vagy okból, követelményt teljesít-e, vagy keble istenére hallgat, autonóm vagy céliradalom-e, amit alkot (Lengyel Balázs).

E vázlat korántsem a tanácskozás összefoglalása, csupán a keretek jelzése: a teljes anyag néhány hónapon belül megjelenik a Tokaji Írótábor évkönyveként, hasonlóan a tavalyi tanácskozáshoz, amelynek gyűjtőkötetete *Történelmi lecke* címmel már kapható Budapesten az Írók Könyvesboltjában, illetve megrendelhető a Tokaji Írótábor, Miskolc Pf. 375. 3501 postacímen, illetve a 167-14-32-es üzenetrögzítő telefonon.

Az írótábor megrendezését csaknem negyven szponzor támogatta, köztük Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Önkormányzata, a Soros Alapítvány, a Művelődési és Közkultúrási Minisztérium Közművelődési, valamint Könyv, Lap és Irodalmi Főosztálya, Tokaj Város Önkormányzata és a Magyar Hírlap.

(A CSOKONAI ASZTALTÁRSASÁG TALÁLKOZÓJA) Augustus elsején a minden költséget magára vállaló Hévízen tartotta hagyományos találkozóját a Csokonai Asztaltársaság. Beszélgetésük témája: *Dunántúliság, mint irodalmi hagyomány*. Előadást tartott Pomogáts Béla, Tüskés Tibor, Laczkó András és